

anomalies morfològiques s'eliminaren i es crearen dues conjugacions completes *blastéma/blastemár*, al costat de *blasmar/blásma*; i havent-se aquesta allunyat més radicalment del *blasphemare* o *blastemare* llatí, es tendí a reservar-li el sentit de 'desaprovar, vituperar'; i a l'altre, el més pròxim a la idea de 'blasfèmia', 'paraula impia'. Davant la labial *m*, la vocal *e* pretònica aviat es canvià en *o*, per una labialització semblant a la de *conjuninar*, *rublir*, *ensopegar*, *romandre*, *arromangar*, o it. *domandare*, *domani*.

Blastomar és ja molt freqüent en R. Llull. No sempre en aquest es tracta d'un concepte religiós: «aquella folla fembra plorà e planyia molt fortment com havia mullats sos vestiments, e *blastomà* e maldix Fèlix, cor per son levar s'era squivat son palefrè, e ella era *caida* en la aygua» (*Meravelles* I, 78), on és simple sinònim de 'maleir, injuriar'. Però el sentit religiós hi és tant o més freqüent: «lo cardenal --- donà'l al ribaut qui *blastomava* Déu, per ço que'l beneís e que null temps no'l *blastomàs*», «molts són dels que *blastomen* tots jorns nostre spos Jesu Crist» (*Blanquerna* II, 180.28; I, 202.10), i passim en els versos del *Plant de Nostra Dona Sta. Maria* (per ex., v. 137). Cito altres casos de l'acc. no religiosa: «diu lo proverbi comú que 'a cavall *blastomat* lo pèl li luu'», *Eiximenis* (*Terç* III, 46.5), «si una a sa guisa no-n agués feta, cent veguades *blasthomant*-la deia: —Vés-te-n enllà, vil, pudent ---», *Corbatxo* (*BDLC* xvii, 77): «cant --- lo víran axí fugir, sí lo ascridaren tots e lo van ahucant, e *blastomat* la hora qu'el fo nat» en la *Questa* de Reixac, 192.2 (traduint «crient tuit après lui, et le vont huiant et *maudissant* l'ore ---»).

En aquestes dues obres constatem, doncs, com ja s'havia perdut la distinció fonètica encara observada per les *Vides de Sants Rosselloneses*; car en totes dues apareix *blasmar* al costat de *blastomar*, i notem que en el *Corbatxo* són arrizotònics tots dos: «aquell qui *blasmada* l'agués, l'aguera volenters ab les sues pròpias mans mort», *Corbatxo*, *BDLC* xvii, 78; justament en Reixac la forma sincopada és la que està en posició rizotònica: «sí -s *blasma* con el no cràch *Galeàs*» (traduint el fr. *blasme*, 32.23). La distinció que es va formant és que *blasmar* tendeix a pendre el sentit modern de desaprovació poc severa i no violenta, com s'esdevé també en aquests altres exemples antics: «encontré en la via d'amor amador qui no parlava; ab plors, magres façons, languiments, acusava amor e *blasmanava*», Llull (*Amic e Amat*, *NCL* xiv, 48.17), «que recomten valor en les corts on és *blasmada*», Llull (*Blanq.* I, 244.10), «yo-n fuy felment / certificat / de son peccat; / sense *blasmar*, / ni difamar, / li fon prest dit, / cercàs partit», J. Roig (*Spill*, 4145).

La diferenciació entre *blastomar* i *blasmar* no presenta, doncs, cap dificultat. Els fets es compliquen més amb l'aparició posterior d'altres formes, que tenen totes el mateix origen, i en definitiva es mantenen dins la mateixa esfera semàntica i com a sinònims més o menys diferenciats, que condicionen l'un de l'altre la vida o l'extensió semàntica: el cultisme *blasfemar* es fa freqüent des del S. xiv, i *blastomar* recula o es

modifica; *blasmar*, més allunyat, es manté millor, vigorosament fins al S. xv,¹ després també perd terreny i a la fi de l'època decadent de la llengua és un mot antiquat, que després es restaura amb caràcter literari.²

No hi ha en tot això problemes difícils però sí en el consonantisme de *blastomar* i les seves variants. En lloc de *BLASP(H)EMARE* apareix una forma *BLASTEMARE*, ja documentada en llatí vulgar (en una inscripció de Gàl·lia), que existeix ja en dialectes grecs i és la reflectida amb caràcter hereditari per totes les llengües romàniques, des del romanès *blestemà*, passant pel sard, l'italià (antic i dial. *biastemare*, avui normalment, amb metàtesi, *bestemmiare*), les llengües gallo-romàniques³ i les tres hispàniques; en efecte, el cast. i port. *lastimar* tenen també el mateix origen (amb una reducció de *BL-* a *l-* conforme a les tendències fonètiques luso-castellanes), si bé, en aquestes llengües, l'evolució semàntica partí de la idea de 'bescantar' cap a 'agreuja, ofendre' i després 'ferir'; veg. per a *lastimar* el *DCEC*, article on deixo algunes dades importants per a l'estudi del problema romànic, però menys per al català que per al castellà i portuguès.

La dificultat major fins ací està en les causes i l'abast històric d'aquesta -T-<-PH- del llatí vulgar general. L'explicació ha preocupat llargament els lingüistes, ja des de molt abans de les notes de Schuchardt (*ZRPh.* xxxix, 1919, 719ss.) i Niedermann (*Litbl.* xlv, 310) i la 1.ª ed. del *REW* (1155). Descartem l'explicació d'aquest: encreuament amb *AESTIMARE* 'apreciar' puix que no es tracta ni d'un sinònim ni d'un antònim, sinó sols d'un mot de sentit vagament relacionat, no es pot creure que causés aquesta alteració, i encara menys tractant-se d'un fet general a tota la Romània, sense excloure'n ni el romanès.

És preferible la idea de Grammont (*RLR* lv, 109), i de l'hellenista Kretschmer (*Der Lesbische Dialekt*, col. 176), de veure-hi l'efecte d'una dissimilació de labials: la pronúncia popular degué ser *BLASPEMARE* amb -P-, molt d'acord amb les tendències del llatí; observem que ací la P(H) estava no vora una labial sinó enclosa entre dues (B- i -M-) i que en la reducció hispànica de *BLASTEMARE* a la inicial més simple de *lastimar*, és segur (com vaig demostrar *DCEC*) que el factor decisiu fou també la dissimilació de labials).

A això objectava Niedermann que apareixent tard la forma *blastema*, llavors la *ph* ja es pronunciava *f* i no *p*, per tant creu que hi hagué realment un encreuament, si bé no amb *aestimare* sinó un altre mot, potser *anathema*; no és una idea absurda, car ací ja hi ha més analogia de sentit que amb *aestimare*, sobretot tenint en compte que un verb *anathemare* (amb *anathemabilis*) figura realment amb el sentit de 'maleir' en St. Agustí i tres altres pares dels Ss. iv-v. Tanmateix no satisfà: el caràcter ultra-culte d'un tal mot de l'alta intel·lectualitat eclesiàstica no hauria pogut donar lloc a una confusió vulgaríssima entre mots ben diferents (almenys en *AESTIMARE* hi havia -ST- i era mot de nivell popular), i si hagués arribat a produir-se un tal barbarisme, no s'hauria imposat pertot en romànic, i menys en els dialectes grecs.⁴ Car *βλαστημῶ*